

Хоменко К.В.

аспірантка,

Науковий керівник: Зелінська Т.М.

доктор психологічних наук, професор,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ САМОСТАВЛЕННЯ НА РОЗВИТОК ЦІННОСТЕЙ В ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Сучасне життя вимагає від молоді ініціативності, самостійності, особистісної відповідальності та впевненості в собі. Визначальний вплив на дані якості молоді особистості справляють такі утворення як самоствавлення та стійка усвідомлена система цінностей, які є базовими підвалинами особистості і проявляються в усіх аспектах життя [1; 2; 4; 5].

Дана стаття присвячується висвітленню специфіки емпірично дослідженого впливу самоствавлення на розвиток особистісних цінностей в юнацькому віці, їхнього взаємозв'язку.

В основу нашого дослідження були покладені концепції самоствавлення особистості за У. Джеймсом, Р. Бернсом, В. В. Століним, С. Р. Панталеєвим та ін., принципи єдності свідомості, самосвідомості й діяльності за Л. С. Виготським, О. М. Леонтьєвим, С. Л. Рубінштейном, С. Д. Максименко, положення про особливості розвитку самосвідомості в юнацькому віці згідно наукових поглядів Е. Еріксона, В. С. Кона, І. Д. Беха, Л. І. Божович, М. Й. Боришевського, П. Р. Чамати, Т. М. Зелінської, Л. В. Долинської, І. С. Булах, О. Є. Гуменюк, Отич Д. Д., Колодяжної А. В. та ін.

В ході дослідження нами було виділено три експериментальні групи (ЕГ1, ЕГ 2, ЕГ3), до яких входили, відповідно, студенти 1, 2, 3 курсів. Вони утворили експериментальну вибірку, яку ми позначили ЕВ. У експерименті брали участь за власним бажанням 61 студент першого курсу, 69 студентів другого курсу, 64 студентів третього курсу.

Для вивчення самоствавлення як чинника розвитку цінностей нами було дібрано відповідно психодіагностичний інструментарій, а саме: виявити психологічну характеристику змістових особливостей структурних компонентів самоствавлення респондентів (В. В. Столін, Р. С. Пантілеєв «Тест-опитувальник самоствавлення»; Т. П. Скрипкіної «Рефлексивний опитувальник довіри до себе»; М. Розенберг «Шкала самоповаги»; А. В. Карпов «Діагностика рівня розвитку рефлексивності»; Р. Шварца, М. Єрусалема і В. Ромека «Шкала загальної самоефективності»; Х. Маркус, П. Нуріус «Можливі Я» в адаптації Г. М. Прихожан та визначити психологічні особливості розвитку цінностей осіб юнацького віку – «Методика для вивчення цінностей особистості» Ш. Шварца в адаптації В. М. Карандашева. Методика Д. Крауна, Д. Марлоу «Оцінка потреби у схваленні» в адаптації Ю. Л. Ханіна, Є. П. Ільїна використана додатково як шкала достовірності.

Для виявлення залежності цінностей у досліджуваних від змісту їхнього самоствавлення (взаємозв'язки між аутосимпатією, самоповагою, загальною самоефективністю, глобальним самоствавленням і типами цінностей), згідно застосованих методик, нами проведений статистичний аналіз отриманих даних за допомогою кореляційного аналізу r_s Спірмена [6].

Високий рівень розвитку аутосимпатії (безумовне самоприйняття) зумовлює вибір відповідного рівня вияву цінностей як цілісного і узгодженого смислового утворення у респондентів 17–20 років. Середній рівень розвитку аутосимпатії (умовне самоприйняття) зумовлює вибір середнього рівня вияву цінностей як цілісного або майже цілісного і частково суперечливого смислового утворення у досліджуваних. Низький рівень розвитку аутосимпатії (нехтуюче самоприйняття) зумовлює вибір відповідного рівня вияву цінностей як часткового, парціального і неузгодженого смислового утворення у цих респондентів.

Високий рівень розвитку самоповаги зумовлює вибір відповідного рівня вияву цінностей як цілісного і узгодженого смислового утворення у респондентів 17–20 років. Водночас, зауважимо, що цінності влади і традицій не обираються

досліджуваними на цьому рівні самоповаги. Середній рівень розвитку самоповаги зумовлює вибір середнього рівня вияву цінностей як цілісного або майже цілісного явища і тому частково суперечливого смислового утворення у досліджуваних. Низький рівень розвитку самоповаги зумовлює вибір відповідного рівня вияву цінностей як часткового, парціального і неузгодженого смислового утворення з використанням домінантних типів стимулювання, традицій, влади у цих респондентів.

Високий рівень розвитку загальної самоефективності зумовлює вибір відповідного рівня вияву цінностей як цілісного і узгодженого смислового утворення у респондентів 17–20 років. Водночас, зауважимо, що цінності влади і традицій не обираються респондентами на цьому рівні загальної самоефективності. Середній рівень розвитку загальної самоефективності зумовлює вибір середнього рівня вияву цінностей як цілісної або майже цілісної системи, і тому частково суперечливого смислового утворення у цих досліджуваних. Низький рівень розвитку загальної самоефективності зумовлює вибір відповідного рівня вияву цінностей як часткового, парціального і неузгодженого смислового утворення з використанням домінантних типів стимулювання, традицій, влади і гедонізму в респондентів.

Високий рівень розвитку глобального самоствавлення зумовлює вибір відповідного рівня вияву цінностей як цілісного і узгодженого смислового утворення у респондентів 17–20 років. Водночас, зауважимо, що цінності влади і традицій не обираються респондентами на цьому рівні загальної самоефективності. Середній рівень розвитку глобального самоствавлення зумовлює вибір середнього рівня вияву цінностей як цілісної або майже цілісної системи і тому частково суперечливого смислового утворення у цих досліджуваних. Низький рівень розвитку глобального самоствавлення зумовлює вибір відповідного рівня вияву цінностей як часткового, парціального і неузгодженого смислового утворення з використанням домінантних типів стимуляції, традицій, влади і гедонізму в респондентів.

Для встановлення взаємозв'язків між видами самоствавлення і типами цінностей у студентів юнацького віку ми узагальнили змістовно вияви самоствавлення. На основі двох критеріїв, а саме: позитивність / негативність переживань кожного компоненту самоствавлення та узгодженість / неузгодженість їх внутрішньої організованості, нами виділено три основні види самоствавлення (позитивно-узгоджений, позитивно-суперечливий і негативно-неузгоджений).

Домінуючим видом самоствавлення є позитивно-узгоджений (38,40% досліджуваних), друге місце займає негативно-неузгоджений (35,05%) і третє – позитивно-суперечливий (26,55%). Отже, студенти юнацького віку обирають переважно цінності збереження (безпека, конформізм, традиції), цінності самовизначення (універсалізм, доброзичливість) і групові цінності (усвідомлення «ми»), що узгоджується з особливостями соціальної ситуації розвитку студентів юнацького віку (набуття професійної освіти, напівсамостійне доросле життя), провідною професійно-пізнавальною діяльністю та розвитком новоутворень (готовність до самореалізації в професійній та особистісній сферах).

У досліджуваних з позитивно-узгодженим видом самоствавлення розвиваються цінності цілісно як смислові системи в напрямку змін / збереження, самовизначення / самозвеличення та індивідуальних / групових. Але вони нехтують цінностями типів влади і традицій, що можна пояснити, на наш погляд, глобальними змінами в українському суспільстві, а також непопулярністю представників влади, культури, релігії. У студентів юнацького віку з позитивно-суперечливим видом самоствавлення цінності розвиваються на середньому рівні (не повне їх сполучення) як суперечливі смислові системи в напрямку змін / збереження, самовизначення / самозвеличення та індивідуальних / групових. Ці досліджувані відсторонюються від глибоких переживань, новизни (тип стимуляції) і самовизначення стосовно близьких людей (тип доброзичливості), а також не включають в індивідуальні цінності тип влади. У респондентів з негативно-неузгодженим видом самоствавлення цінності розвиваються на низькому рівні як

домінантні суперечливі смислові системи в напрямку змін / збереження, самовизначення / самозвеличення та індивідуальних / групових. Ці хлопці і дівчата прагнуть до домінування цінностей влади і традицій, нехтуючи самовизначенням (тип універсалізму).

Проведений аналіз дослідження особливостей впливу самоствавлення на цінності студентів юнацького віку дозволяє зробити таке узагальнення: щоб гармонізувати розвиток різних типів цінностей у досліджуваних, необхідно посилити розвиток структурних компонентів самоствавлення як таких, що суттєво впливають на вияви цінностей [4; 7].

Список використаних джерел:

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. – М.: Прогресс, 1986. – 422 с.
2. Бех І. Д. Категорія «ставлення» в контексті образу «Я» особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 52-56.
3. Бодалёв А.А., Столин В.В. Общая психодиагностика – СПб.:Изд-во «Речь», 2000., с. 354-356.
4. Зелінська Т. М. Психологія особистісної амбівалентності в юнацькому віці: [монографія] / Т.М.Зелінська.- Суми: Університетська книга, 2013. – 432 с.
5. Карандашев В. Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности : концепция и методическое руководство / В. Н. Карандашев. – СПб. : Речь, 2004. – 70 с.
6. Немов Р.С. Психология: Учеб для студентов высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. 3-е изд. – М.: ВЛАДОС, 1998. – 632 с.
7. Столин В. В. Самосознание личности / В. В. Столин – М. : Изд-во Московского университета, 1983. – 284 с.